

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

לזכות א"מ דבורה חיה בת מרים פרל להצלחה וברכה וסייעתא דישמיא

הל' תלמוד תורה סי' רמו סעי' יג - טו

כבוד רבו

שו"ע חו"מ סי' ט סעי' ה תלמיד היושב לפני רבו ורואה שטועה בדין אל יאמר אשתוק עד שיגמור הדין ואסתרנו ואחזור ואבננו כדי שיקרא על שמי, אלא יאמר לו דרך כבוד רבי כך וכך לימדתי.

כשהתלמיד רואה שנתעלמה מרבו הלכה, יגיד לו מיד! ולא יחכה שיגמור להטעות את הרבים ואז יקום ויאמר אבל כך וכך.. שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא.

וכך מבואר בזה"ק פרשת שלח קסו. (אמרו המלאכים לרשב"י) רבי כשפרחנו מאצלך נכנסנו וראינו את בני הישיבה שנתאספו להיכל אחד שמושיח שם, ודנו דינו של אדם אחד וגזרו עליו שיהיה בצער ארבעים יום, ולסוף ארבעים יום יצערו אותו בצער הגהינום שעה ומחצה, ואח"כ יתנו לו רשות ליכנס לגן עדן.

וכל זה נגזר עליו לפי שאחד מן הימים היה אחד מהחברים מפרש דברי תורה וכשהגיע לדבר אחד ידע שיכשל בו ואמר לחברים שתוקו ולא תאמרו לו דבר, ולפי ששתקו נכשל באותו דבר ונתבייש, ואין הקב"ה רוצה לוותר על העון של מבזה תלמיד חכם אפילו כמלא השערה. (ע"כ לשון המתוק מדבש).

כבוד הבריות של מרן הגרש"ז

ומעשה במרן הגרש"ז שהשתתף בשמחת שבע ברכות במוצ"ש האחרון לחייו, והיה שם איזה בעל מגן וכיבדו אותו לשיר והוא סירב והפצירו בו מאוד והוא התחיל לשיר אבל התבייש מאוד.. והגרש"ז ראה שהתבייש ושר עמו יחד!

וכן אברך מהישיבה סיפר שעשה ברית לבנו ואביו הגיע מחו"ל להשתתף בשמחה, וסיפר שאביו הוא טיפוס רועש ועליו ובאמצע הברית מישהוא סיפר לו בדיחה טובה, והוא עצם את עיניו ושאל בצחוק עצום כמה דקות ארוכות! וכל הציבור השתתק, וכולם הסתכלו עליו, וזה היה מביך עד מאוד, והגרש"ז שראה שתכף כשהוא יתעשת יפתח את העיניים ויתבייש באופן נורא, מיד תפס הגרש"ז את זרועו ועצם את עיניו ועשה עצמו צוחק יחד עמו!

כבוד התורה

נאמרו כאן הרבה הלכות בענין כבוד רבו, אבל בדורינו חסר בעצם כבוד התורה.. ולא ראי מה שהיה בדורות קודמים, שהיה כבוד התורה אמיתי. כמבואר בגמ' ברכות סא: ישי אבי דוד היה יוצא מביתו שש מאות אלף היו מלווים אותו, זה היה כבוד התורה.

ולפני עשרות שנים כשראש ממשלת ישראל בא ליכנס אל הרב שך הוא סירב להכניסו ואמר 'איני רוצה לראות מחלל שבת בביתי' והוא הסתובב וחזר כלעומת שבא! זה כבוד התורה!

וכשר' משה פינשטיין בא לשבות בשיקאגו כל ילדי החיידרים (ואפילו ילדי המזרחי!) באו לשדה התעופה להקביל את פניו, ועמדו שם בשורות עם דגלים - באימה וביראה מפני גדול הדור!

וכך נהג הסבא מסלבודקא בשיבתו ליצור כבוד התורה, והיסוד בזה הוא שאם יש כבוד התורה, כולם שואפים להיות גדולי תורה. וסיפר הרב חיים צימרמן (אחיין של ר' ברוך בער) בשם דודו, שהדבר הכי בולט בהבדלי הדורות זה כבוד התורה. וזו הסיבה שאין כ"כ גדלות בתורה כמו בדורות קודמים, כי יש הרבה לומדים שאין להם שאיפה לגדלות, והרבה עוסקי תורה יש ואוהבים ללמוד תורה ויודעים פה ושם איזה ידיעות.. אבל די להם בבינוניות.. וגדלות אמיתי קשה למצוא.

וכן מסופר שבזמן רוסיה הסובייטית ישב יהודי במסתרם וכתב חיבור על התלמוד ירושלמי בשם 'ספר התבונה', וכשהיה מסיים חלק מהחיבור היה נוסע במסירות נפש לאומן לחפש יהודים חרדים שהיו מתגנבים לרוסיה כדי להגיע לציון באומן והיה מבקש מהם להעביר את חידושי תורתו מחוץ לרוסיה ולהביאם לדפוס.. וכולם התפלאו איך בלא שום ספרים יש לו שליטה ללא עוררין בכל התורה כולה בעל פה!

אבל הפלא היותר גדול היתה הסכמתו של הגר"מ פינשטיין שכתב 'כל מי שיעיין בספר זה ישתומם לנוכח גודל ידיעת המחבר בתורה, אבל אני אינני משתומם כלל כי זוכרני את רוסיה שלפני תקופת הקומוניזם, שבו היו יהודים כאלו בכל קרן זוית, לפיכך אינני משתומם כלל'.

סעיף יד

שניים ששאלו לרב למי יענה ראשון

שו"ע – שניים ששאלו אחד שאל כעניין ואחד שאל שלא כעניין נזקקים לכעניין. תלמיד אחד שואל שאלה שמקורה מאי הבנה וכדו' הרב צריך לזהר שלא לפגוע בו, אבל צריך לענות לשואל לעניין קודם, כי הקו' היותר טובה מגיע לו יותר כבוד לענות עליה קודם. ובסעיף הקודם מבואר שהשואל באותו העניין הנלמד עדיף מהשואל בעניין אחד. כתב הט"ז ס"ק דאם תלמיד אחד שואל בהלכות הפסח שלושים יום קודם לפסח הוא נקרא שואל כעניין שנוקקין לו תחילה.

השואל בהלכה הוא קודם לכל

שו"ע – הלכה ומדרש נזקקין להלכה. הלכה חביבה בשמים יותר ממדרש, כיון שהמעלה הכי גבוהה בלימוד התורה הוא הלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכן מובא בגמ' ברכות ח. שנא' "אוהב ה' את שערי ציון" אלו שערים המצויינים בהלכה. וכן מובא דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. כתב החזו"א אמונה וביטחון והלימוד בעיון בהלכה עד לרדת להלכה ברורה בכל הסעיפים המסתעפים, הוא לימוד של שנים רבות בשקידה נמרצת, כי הסתגלות העיון הזה הוא תכלית ידיעת התורה, ומי שלא עמל בהלכה בעיון הדק היטב לא ידע ערכה ונעלם ממנו נתיבותיה וחסר העיקר בעבודת ה' שצוהו לשמור את סעיפי ההלכה ולאחוב אותה עכ"ל.

וכן כתוב בקהלת ז' כה "אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי וגו'". וביאר במדרש קהלת רבה בנוהג שבעולם אלף בנ"א נכנסים למקרא, יוצאים מהם מאה למשנה, יוצאים מהם עשרה לתלמוד, יוצא מהם אחד להוראה, הדא דכתיב אדם אחד מאלף מצאתי.

אגדתא ומדרשים

שו"ע – מעשה ושאינו מעשה נזקקים למעשה, הלכה ומדרש נזקקים להלכה, מדרש ואגדה נזקקים למדרש, אגדה וקל וחומר נזקקים לקל וחומר (והש"ך גרס איפכא), קל וחומר וגזירה שווה נזקקים לקל וחומר.

והשלט"ג ע"ז סוף פ"א מבאר את ענייני המדרשים וז"ל: כתיב בגמ' סנהדרין עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנא' תורה צוה לנו משה מורשה לנו ולא להם והרי הוא בכלל גזל שהוא גזל ירושתינו.

ונראה בעיני שישאל המלמדו תורה עובר בלפני עור ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצוותיה אבל בנביאים וכתובים מותר ללמדו שרואה בהם נחמות האמורים לישראל ותשובות שראוי להשיב לאפיקורסין וע"י כן אפשר שידבק בתורת ישראל, ולפי שראיתי מפרצי עמנו המלגלים ובזוים דברי חכמים ומלמדים להם להלעיג על תורתנו באתי לבאר ענין המדרשים ומה הייתה כוונת תורתנו הק'. ודע והבן שענין המדרשים על ג' דרכים יש בהם יש מהן על דרך גזמא כגמ' חולין צ: דברה תורה בלשון הבאי כענין "ערים גדולות ובצורות בשמים" וכן "ותבקע הארץ לקולם" וכן דברי רבב"ח בפרק המוכר את הספינה שהן על דרך גזמא שדרך בני אדם לדבר כן.

ויש מן המדרשים שהן על דרך מעשה ניסים שמראה הקב"ה כוחו ומראה להם מעשים נוראים ומתמיהים כמבואר בדניאל וכן יונה שהדג בלעו והקיאו וכן הרבה כיוצ"ב ויש מן המדרשים שכוונת חכמים בהם לדרוש את המקרא יעו"ש באריכות.

סעיף טו

שאלוהו אחד חכם ואחד תלמיד חכם

שו"ע – היו השואלים אחד חכם ואחד ת"ח נזקקים לחכם, ת"ח ועם הארץ נזקקים לת"ח, שניהם חכמים שניהם תלמידים שניהם עמי הארץ שאלו שניים בשני הלכות או בשתי שאלות שתי תשובות שתי מעשים הרשות ביד המשיב למי שירצה יקדים. רמ"א – ממזר ת"ח קודם לכהן עם הארץ.

האחרונים מסתפקים אם הת"ח שואל שלא בענין, ומי שאינו ת"ח שואל כענין מי קודם? וזה לכאן סתירה בין סעיף יד שצריך לענות למי ששואל לענין, לסעיף טו שיענה לת"ח קודם.

וערוה"ש אות לב מביא ראיה מסדר הדברים שכתוב קודם השואל הלכה באותו הענין קודם לדין של שואל ת"ח, ולכן יענה קודם לשואל ממין הענין. אבל לית מאן דפליג אם בחור צעיר שואל בענין ויש גדול בתורה שמחכה לשואל שלא בענין לכאן ודאי צריך לכבד את הגדול שהרי זה ביזיון לכבוד התורה.

אבל מבואר שייחוס אין לו דין קדימה ואין לו חשיבות בענין הזה, ולכן ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ אפילו שיש לו ייחוס עד אהרן הכהן!

והגמ' מנחות נג. מספרת אמרי ליה רבנן לרבי פרידא, רבי עזרא בר בריה דרבי אבטולס דהוי עשירי לרבי אלעזר בן עזריה דהוי עשירי לעזרא קאי אבבא.. א"ל מאי כולי האי אי בר אוריין ובר אבהן יאי, ואי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה פי' עם סבא גדול שכזה והוא אפילו לא ת"ח? אש תאכלנו!

וסיפר האדמו"ר מסוכוטשוב בשם הי"בית ישראל' שסיפר לו שבלוית סבו הי'שפת אמת', הלך לצידו האבני נזר' ואמר לו 'אם תתמיד הרבה ותהיה תלמיד חכם אז תצליח, אבל אל תחשוב שבגלל שהסבא שלך היה הי'שפת אמת' זה יקדם אותך בחיים, דע לך שזה לא יעזור לך שום דבר!